

Kántor Zoltán–Pászkan Zsolt

ELENYÉSZETT A NACIONALIZMUS ROMÁNIÁBAN?

Meglepő módon különösebb visszhang nélkül került ki a román parlamentből a Nagy-Románia Párt (PRM). Sem a – magyarországi és erdélyi – magyar, sem a román média nem foglalkozott sokat azzal, hogy az utóbbi másfél évtized „magyarelles”, „szélsőségesen nacionalista” pártja nem szerzett Románia parlamentjébe való bejutáshoz szükséges szavazatokat. A romániai magyarság, az RMDSZ által demokrácia-ellenesnek titulált párt nem volt képes megszerezni a bejutáshoz szükséges 5%-nyi szavazatarányt. A párt elnökének – a xenofób, rasszista, magyar- és zsidóellenes kijelentéseket tevő – Corneliu Vadim Tudornak a kudarcát nem ünnepelték korábbi ellenségei. Első megközelítésben ennek két magyarázata lehet: 1. Románia európai uniós csatlakozása után mindenki számított arra, hogy a nacionalista diskurzus eltűnik a közéletből, illetve hogy EU-tagországban nacionalista politikával nem lehet már szavazatokat szerezni (ezt jelezte a 2007-es EP-választások végeredménye is); 2. ugyanakkor senki sem hiszi, hogy a PRM által képviselt nacionalizmus eltűnt volna a romániai közéletből.

Tévednek mindazok, akik azt állítják, hogy a rendszerváltás után térségünkben *újra* megjelent a nacionalizmus. A nacionalizmus mindig is jelen volt úgy Nyugat-Európában, mint Kelet-Közép-Európában. A rendszerváltók, forradalmárok jelszavai között nem szerepelt az állam nemzeti alapon történő újjászervezése, legfeljebb utalások a nemzeti és etnikai kisebbségek jogainak tiszteletben tartása kapcsán. Ennek fényében meglepőnek tűnhetett, hogy alig néhány hónappal a rendszerváltásokat követően a nyilvános szférát ellepte a nacionalista retorika. A demokratikus intézményrendszer kialakítása során egyes államokban heves vita alakult ki, míg másokban egyetértés mutatkozott az állam nemzeti önmeghatározása, illetve a kisebbségeknek adandó jogok tekintetében.

Tény, hogy a posztkommunista társadalmakat és Nyugat-Európa politikusait és véleményformáló elitjét megrázta a nemzeti retorika megjelenése a nyilvánosságban, a jugoszláv háborúk, majd később a Szovjetunió felbomlását követő etnikainak bélyeg-

zett harcok. Mindez azonban az átmenet szükséges velejárója. Minden társadalmi átalakulást, forradalmat – bársonyosat vagy véreset – a politikum nemzeti vonalak mentén való újraszerveződése jellemez. Nemcsak a demokratikus intézményeket, a piacgazdaságot stb. kellett megteremteni, hanem választ kellett adni az állam nemzeti jellegére is. Az állam újradefiniálása nem csak azt jelenti, hogy a tegnapi kommunista/szocialista állam mától piacgazdaság, a tegnapi egypártrendszer mától többpártrendszer stb. A korábban magát szocialista államnak nevező, a kisebbségi kérdést megoldottnak tekintő állam azzal szembesült, hogy területén aktivizálódnak a nemzeti kisebbségek, azzal kellett szembenéznie, hogy a többséghez tartozó politikai elit egy része (helyenként a meghatározó többsége) a befejezetlennek tekintett nemzetépítést kívánja folytatni. A kisebbségek elismerésre, autonómiára, önálló intézményrendszerre vonatkozó törekvései által okozott félelem párosult a nemzetépítő politikát folytatni kívánó szándékkal, és ez azt eredményezte, hogy a posztkommunista államok – talán egyedül Magyarország kivételével – mind nemzeti terminológiában fogalmazták meg alkotmányukat, bejelentve igényüket, hogy a többségi (tituláris) nemzetnek előjogai vannak, illetve a nemzeti állam meghatározás – a nemzetileg, kulturálisan homogén nemzetállami stádium elérése – volt a kitűzött cél.

Amiatt, hogy a nacionalizmus logikája, az államszocialista rendszerek antinacionalista retorikája párosult a nemzeti alapon intézményesítő, a kisebbségeket kirekesztő politikával, valamint az állam újjászervezésének folyamatával, természetes dolognak tekinthető, hogy térségünkben megjelent a nacionalizmus. Pontosabban a mindig is jelenlevő nacionalizmus láthatóvá vált.

Romániában gyakorlatilag az összes párt a homogén nemzetállam megteremtését tűzte ki célul. Egyik párttól sem állt távol a nacionalista retorika, ezek közül előbb a Románok Nemzeti Egységpártja (PUNR¹), később a Nagy-Románia Párt tűnt ki a nem ritkán szélsőséges, kisebbségellenes diskurzusával.² A kilencvenes évek közepére egyértelműen megkülönböztethetővé vált a többi román párt és a PRM nacionalizmusa. Míg az előbbieket – időnkénti retorikai túlkapásaik ellenére – többé-kevésbé alkotmányos keretek között (és nem utolsó sorban az EU nyomására) folytatták a nemzetépítést, addig a PRM – úgy a parlamentben, mint a nyilvánosságban – napirenden tartotta a kirekesztő, kisebbségellenes, nacionalista beszédmódot. Célpontja elsősorban az RMDSZ volt, de az antiszemitizmus és a cigányellenesség sem volt mellékes retorikájában. Emellett a PRM az egyetlen romániai párt, amely nyíltan kiáll Románia és a Moldovai Köztársaság egyesülése mellett.

A Nagy-Románia Párt tündöklése és hanyatlása

A Nagy-Románia Párt nacionalizmusát Brubaker nacionalizmus-tipológiájára támaszkodva nemzeti-populista nacionalizmusnak tekinthetjük. Brubaker szerint ennek jellemzője: „*A [...] nemzeti-populista nacionalizmus a nemzeti gazdaságot, a*

nemzeti nyelvet, a nemzeti szokásokat és a nemzet kulturális örökséget szándékszik védelmezni állítólagos külső fenyegetésekkel szemben. Az állítólagos veszélyforrások sokfélék: az idegen tőke, a nemzetközi szervezetek (különösen az IMF), a bevándorlók, a külföldi kulturális hatások stb. mind köztük lehetnek. A nacionalizmusnak ez a fajtája gyakran fogékony az antiszemitizmusra, politikai ellenfeleit »nemzetietlenként« bélyegzi meg, kritikus a »Nyugattal« és a »modernséggel« szemben, és hajlamos arra, hogy idealizálja a paraszti múltat.”³

A leírás tökéletesen illik a Nagy-Románia Pártra is.⁴ A párt 1991-ben jött létre (és 1992-től 2008-ig megszakítás nélkül jelen volt a parlamentben), de nem szokványos módon. Ugyanis nem egy párt hozott létre magának egy kiadványt politikai üzenetei továbbításához, hanem egy kiadvány, a *România Mare*⁵ hetilap hozott létre magának egy pártot, üzenetei eljuttatásához, politikai és ideológiai céljai megvalósítására. A párt önmeghatározása szerint jobboldali párt,⁶ a nemzeti érdekeket képviseli, emellett a korrupció ellen harcol.

A *România Mare* hetilapot ideológiailag, de létrehozói – Eugen Barbu és Corneliu Vadim Tudor – személyében is a Ceaușescu-korszak egyik híres-hírhedt hetilapja, a *Săptămâna* folytatójának lehet tekinteni. Ez a kiadvány az 1989 utáni időszakban a szociáldemokraták színeiben szintén parlamenti képviselővé vált Adrian Păunescu *Flacăra* hetilapjával, és az akörül szerveződő mozgalommal együtt jelentős szerepet játszott a diktátor személyi kultuszának építésében, illetve a rendszer különböző politikai céljainak megvalósításában. Ám a *Flacăra* nagyrészt megmaradt egy magamutogató, egocentrikus irodalmár önfényező eszközének, aki „udvari költő”-ként elsősorban a személyes jólétét akarta egy szinte élheterlen rendszerben biztosítani, és ezért igyekezett nem feszegetni az ideológiai, politikai határokat. A köréje épülő „párhuzamos személyi kultusz” azonban őt is elvakította, és a rendszer vége felé kegyvesztetté vált.

Ezzel szemben a *Săptămâna*, elsősorban főszerkesztője, Eugen Barbu személye miatt, sokkal kiszámítottabban képviselte a Ceaușescu-rezsim ideológiai céljait. A hetilap részt vett a rezsim külföldre szökött ellenzői, illetve elsősorban a *Szabad Európa Rádió* elleni kampányokban, a Securitate utasítására gyakran még ez utóbbi zsarolással megszerzett besúgóit is leleplezte, ha a politikai célok megkövetelték.⁷ Corneliu Vadim Tudor már ebben az időszakban a magyarokra és a zsidókra „szakosodott.” Egy 1980. szeptember 5-én megjelent vezércikke, illetve a „*Saturnaliu*” című kötete hazai és nemzetközi botrányt okozott, melyekben a romániai zsidóságot annak apropóján támadta, hogy Moses Rosen főrabbi tiltakozott Mihai Eminescu költő antiszemita írásainak újbóli megjelentetése miatt.⁸ Ugyanakkor az, hogy úgy a hetilap, mint annak meghatározó szerzői kisebb-nagyobb megszakítással folytathatták a tevékenységüket, azt bizonyította, hogy a hatalom legfeljebb taktikai visszavonulásokot hajtott végre, de a stratégia változatlan maradt.

A Barbu–Tudor kettős együttműködése a Securitate embereivel a rendszerváltás után is megmaradt. A hetilap, illetve a párt is jelentős számban alkalmazott volt és hivatalban lévő hírszerző tiszteket. Maga a párt vezetése is nagymértékben inkább hasonlított egy főszerkesztőséghez, mint egy korszerű párthoz. A központban lévő néhány „publicistán” és a területi szervezetek élén álló „tudósítokon” túl végső soron mindenről a két „főszerkesztő,” Eugen Barbu (1993-ban bekövetkezett haláláig) és Corneliu Vadim Tudor döntött.

Az első évek hihetetlen népszerűséget hoztak, a virulensen és kendőzetlenül magyar- és zsidóellenes hetilap jelentős példányszámban jelent meg, ami üzletileg is nyereségessé tette a politikai kérdések ilyen szemüvegen keresztül látásmódját. A titkosszolgálati bikkfanyelven megírt „jelentések” minden átmenet és elkülönítés nélkül keveredtek a nyíltan gyűlölködő és uszító írásokkal. Ez a fajta verbális stílus a párt működésében is megjelent, Corneliu Vadim Tudor pártelnök rendszeres pénteki sajtótájékoztatója voltaképpen a *România Mare* hetilap és később a *Tricolorul*⁹ napilap összefoglalóivá vált.

Corneliu Vadim Tudor politikai tapasztalatlansága és impulzív jelleme tükröződött legközelebbi munkatársaihoz fűződött viszonyában is. A pártot „gyermeké”-nek és egy „nagy család”-nak tekintő Vadim Tudor a dicshimnuszok zengésétől a legmélyebb sárba döngölésig terjedő érzelmi hullámvázokkal kezelte embereit.

A párt csúcspontját a 2000-es parlamenti és elnökválasztáson érte el. Míg a párt a Szenátusban 37 mandátumot (26,43%), a Képviselőházban 84 mandátumot (24,35%) szerzett, addig Corneliu Vadim Tudor a 2000. november 26-i első fordulóban 3 178 293 szavazattal (28,34%) bekerült a második fordulóba. 2000. december 10-én ugyan alulmaradt Ion Iliescuval szemben, de az összes többi párt és a civil társadalom összefogása ellenére tovább tudta növelni támogatói számát 3 324 247 szavazatot (33,17%) kapva.

Ez a politikai csúcspont egyben a hanyatlás kezdetét is jelentette. A rendszerváltás óta eltelt több mint egy évtizede megváltoztatta a közönség fogyasztói szokásait, az írott sajtó háttérbe szorult az új eszközök, a gombamód szaporodó televíziók és az akkor már Romániában is egyre elterjedtebbé váló internettel szemben. Ugyanakkor a Nagy-Románia Párt szavazói, vagy legalábbis szimpatizánsai zömmel alacsony végzettségűek és jövedelműek voltak, akik ezen új kommunikációs eszközök esetében iránybefolyásolási erő nélküli (tévék), illetve szinte teljesen hiányzó (internet) fogyasztók. És bár Corneliu Vadim Tudor néhány fiatal – Gelil Eserghep, Olguța Vasilescu – bevonásával megpróbált vérfrissítést végrehajtani, nem tudta elérni az egyetemek és a nagyvárosok korrupst rendszerrel elégedetlen fiataljait.

Ez kétségessé tette azt a „munkamegosztást”, mely szerint a Nagy-Románia Párt érintetlenül hagyja a Szociáldemokrata Párt moldvai és havasalföldi elsődleges választási területeit és elsősorban a jobboldal fő szavazatszerző területein, Erdélyben és Bukarestben szerez szavazatokat, ahol a magyar- és zsidóellenes retorikája a leg-

inkább hullhat termékeny talajra. A 2004-es választás közeledtével a párt vezetősége számára egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy nem lesz képes megismételni a korábbi voksolási eredményt, másrészt Románia EU-csatlakozásának biztossá válásával az is világos lett, hogy nemzetközi téren is meg kell, hogy találja a betagozódási helyét. A 2000-es választás a „baloldal” elsőprő győzelmét hozta, a Parlamentbe csak két olyan politikai szervezet, a Nemzeti Liberális Párt és az RMDSZ került be, melyeket a jobboldalra lehetett sorolni, a Demokrata Párt, a mostani Demokrata-Liberális Párt (PD-L¹⁰), a Szocialista Internacionálé tagja volt, így a „jobboldalnak” 25 mandátuma volt a Szenátusban (17,86%) és 57 a Képviselőházban (16,53%). Ez, valamint a nemzetközi politikai kapcsolatok keresése arra készítette Corneliu Vadim Tudort, hogy egy rá jellemző 180 fokos fordulatot hajtson végre, a virulens antiszemitizmusból egy már-már nevetséges filoszemitizmusba menve át. Ennek erősítésére megbízást adott a párt új arculatának kiépítésére a Magyarországon is ismert Eyal Arad kampányszakértőnek. Ez azonban nem vezetett eredményre, a 2004-es parlamenti választáson a párt 13-14 százalékos eredménnyel a harmadik helyen végezett, Corneliu Vadim Tudor pedig az elnökválasztáson a pártnál gyengébb eredménnyel (12,57%) a harmadik helyre kerülve nem jutott be a második fordulóba. A rövid európai parlamenti tagság idején (Románia EU-felvétele és a 2007. november 25-i EP-választás között) pedig kudarcba fulladtak az Európai Néppártba történő felvételtől folytatott tárgyalások. Az EPP számára fontos volt, hogy egy parlamenti képvisellel nem rendelkező párt (Nemzeti Parasztpárt) és egy etnikai jellege miatt behatárolt szervezet (RMDSZ) mellett egy jelentős párt is tagja legyen Romániából. Ezt tette lehetővé a PD-L részéről az államfővé vált Traian Băsescu által elrendelt és a helyébe pártelnökké választott Emil Boc által végrehajtott ideológiai fordulatot.

Ezek az események, valamint új, potenciálisan nagyobb sikerrel kecsegtető, valódi szélsőjobboldali szerveződések (Gigi Becali Új Generáció Pártja - PNG¹¹, valamint az egyetemi központokban egyre népszerűbb Új Jobboldal) megjelenése, valamint a 2007-es EP-választáson elszenvedett kudarc – amikor a párt be sem jutott az európai törvényhozásba – egyre nyilvánvalóbbá tette a párt politikai hanyatlását.

Az első jelentős vereszeség Mihai Lupoi alelnök 2005. januári kilépése volt, aki ezt akkor azzal indokolta, hogy az „előző évi parlamenti választások után a párt minden esélyt elvesztett arra, hogy egy Európa által is elismert, valamelyik nagy politikai vonulathoz tartozó párttá váljon.”¹²

2005 márciusában egy „minipuccs” is lezajlott a pártban: Corneliu Vadim Tudor taktikai megfontolásokból vissza kívánt vonulni az első vonalból, egyik legközelebbi emberére, Corneliu Ciontura bízva a pártját. Ám nagyon hamar ráébredt, hogy egy „vezérpárt” esetében a lényeg a „vezérség”-en van, és csak addig tudja a saját képére alakítottnak megtartani azt, amíg ő tölti be ezt a tisztséget. A Vadim Tudor látszólagos távozása miatt megindult belső hatalmi harcból azok kerültek ki megerősödve, akik meg tudták őt arról győzni, hogy teljesen elveszítheti az ellenőrzést a

szervezet felett. A hatalom visszaszerzése jellemző volt a párt és vezetője eddigi cselekvési módjára. 2005 júniusában rendkívüli kongresszust tartottak, amikor a Ciontu alatt Nagy-Románia Néppártra átkeresztelt szervezet visszatért az eredeti nevéhez és Corneliu Ciontu, valamint Anghel Stanciu kizárása után az eredeti vezetőjéhez.¹³

Annak érzékeltetésére, hogy a Nemzeti Liberális Pártba (PNL¹⁴) távozott Mihai Lupoi, a Dan Voiculescu vezette Konzervatív Pártba (PC¹⁵) került Corneliu Ciontu mellett a többi pártba is jutottak prominens vezetők a szervezetből, megemlíthető a képviselőházi oktatásügyi bizottság elnökeként a magyarellenes nyilatkozataival és tetteivel kítűnő Lia Olguța Vasilescu esete, aki 2007 decemberében hagyta ott a pártot, miután ígéretet kapott Mircea Geoană pártelnöktől, hogy helyet fog kapni a Szociáldemokrata Párt (PSD¹⁶) képviselői között.

A mai Demokrata-Liberális Párt csak látszólag maradt ki, hiszen a pártépítés korábbi szakaszában már besorolta tagjai közzé a rendszerváltás utáni időszak politikailag kevésbé sikeres, ám magyarellenességükben következetes elemeit, például a Vatra Românească Egyesület politikai szervezetének számító Románok Nemzeti Egységpártja volt elnökét, Valeriu Tabără, ugyanakkor helyi szinten, főleg Erdélyben számos Nagy-Románia Párt-tag e szervezetben talált menedéket.

A Nagy-Románia Párt korábbi sikerei többféleképpen magyarázhatók. A kelet-közép-európai nacionalizmuskutatók módszertanát bíráló írásában Rogers Brubaker több „ártalmas állítást”¹⁷ sorol fel, amelyek szerinte tévesen magyarázzák a térség nacionalizmusát. Ezek közül az *elfojtott nemzeti érzés felszínre törése* és az *elitek manipulációja* érdemel különösebb figyelmet témánk szempontjából.

Az *elfojtott nemzeti érzés felszínre törését* Brubaker így jellemzi: „Ezen értékelés lényege, hogy a nacionalizmusnak mély gyökerei voltak Kelet-Európa kommunizmus előtti történelmében, de a kíméletlenül nemzetietlen kommunista rezsimek befagyasztották, illetve elfojtották a nemzeti érzést. A kommunizmus bukásával a nemzeti identitások és a nemzeti konfliktusok, e felfogás szerint, megkettőzött erővel jelentkeztek újra.”¹⁸

Csak egyetérthetünk Brubakerrel abban, hogy az, ami „a posztkommunista jelenben felszínre tör, nem a prekommunista múltból származik. Sok tekintetben a kommunizmus hozta létre azt, ami most megjelenik”.¹⁹ Ám nem becsülhetjük le a két világháború közötti történészek, filozófusok eszmei hatását a román értelmiségre.²⁰

A másik ártalmas állítás – az *elitek manipulációja* – szerint a nacionalista konfliktusok kitörése lelkiismeretlen és gátlástalan elitek opportunistá és cinikus manipulációjának következménye. Brubaker szerint téves, hogy „a nacionalizmus kifizetődő politikai stratégia; hogy ennél fogva a manipulatív elitek számára ésszerű választás; és hogy a nacionalista szenvedélyeket az elitek viszonylag könnyen fel tudják korlátozni.”²¹ Ennek magyarázatát alább adja: „A nacionalizmus szubjektíven nem mindig ésszerű, és objektíven nem mindig sikeres politikai stratégia. A nacionalista

szenvédélyeket nem mindig lehetséges, és különösen nem mindig könnyű, felkorcácsolni. Nem mindig lehet életre hívni azokat a szorongásokat, félelmeket, ellenérzéseket, azt a lelkiületet és észjárást, amelyek szükségesek ahhoz, hogy az elitek számító nacionalista állásfoglalása kifizetődjék. És karbantartani sem könnyű ezt a nemzeti töltésű lelkiületet, ha egyszer sikerült is életre hívni.”²²

Elméleti vonatkozásban bármennyire is egyet tudunk érteni Brubakerrel, Románia sok tekintetben mégis kivétel. A – mérsékelt vagy radikális – nacionalista politikusok Romániában szinte két évtizedig a lakosság számottevő részét tudták mozgósítani, *manipulálni*. A rendszerváltással megjelenő nacionalizmus, az állam nemzeti alapokon való újraintézményesülése, táptalajul szolgált a nacionalista ideológia, diskurzus megjelenésének. Habár a nemzeti érzés nem ébred fel csak úgy magától, a nacionalizmus korszakában mindig találunk olyan politikusokat, akik a szunnyadó nemzeti érzés felébresztését tekintik feladatuknak. Ez lehet őszinte és lehet instrumentális – a végeredményt tekintve talán lényegtelen is a motiváció. Ugyanakkor, minden valószínűség szerint az sem tartozik a leglényegesebb kérdések közé, hogy ez a nemzeti érzés a kommunista korszak előtti, vagy a kommunizmusban alakult ki. A lényeg, hogy Romániában a politikai elit, elsősorban a Nagy-Románia Párt politikusai ezt sikeresen használták fel.

A PRM politikája, illetve a román szavazók nacionalizmusa alapvetően gátolta (gátolja?) Románia demokratizálódását és az EU-hoz való csatlakozási folyamatot. Molnár Gusztáv már a 2000-es választásokkor felhívta a figyelmet erre a dilemmára: „A román demokrácia csapdába került, és ebből a csapdából semerre sem vezet kiút: minél kétségbeesettebben próbálsz szabadulni tőle, annál halálosabb az ölelése. Magyarul: minél határozottabban igyekszik majd Adrian Năstase a nyugatbarát politika folytatása (és saját hatalmi pozíciójának megerősítése) érdekében valamilyen informális koalíciót kialakítani a liberálisokkal, a Petre Romantól megszabaduló Demokrata Párttal és az RMDSZ-szel, annál inkább kockáztatja, hogy szavazóbázisa cserbenhagyja és átáramlik a PRM-be.”²³

A PRM 2000-es és a 2004-es választási eredményei mutatják, hogy akkoriban ez a dilemma központi jelentőségű volt. Románia EU-csatlakozása után viszont a PRM nem tudott olyan eredményeket elérni, mint korábban. A 2007-es EP-választásokon (2007. november 25.) az 5%-os választási küszöb miatt²⁴ nem szerzett EP-mandátumot a nacionalizmust nyíltan (illetve konjunkturális okok miatt) hirdető Nagy-Románia Párt, a Konzervatív Párt, valamint a parlamenten kívüli – ám a közvélemény-kutatásokban jól szereplő – Új Generáció Pártja. A választási eredmények megismerése után a Konzervatív Párt elnöke lemondott, a Nagy-Románia Párt elnöke is így tett, de másnap visszavonta lemondását. Az EP-választások kétségkívül komoly csapást jelentettek a Nagy-Románia Pártra nézve, ám még mindig parlamenti párt volt. Ennek ellenére sokan reménykedtek, hogy a Nagy-Románia Párt előbb-utóbb – talán már a következő parlamenti választásokon – kikerül Románia

parlamentjéből. A romániai elemzők, publicisták viszont tartottak attól, hogy ezzel a nacionalizmus nem kerül ki a romániai közéletből, hanem más formában jelenik majd meg. Szemléltetésképp legyen itt egy részlet Székely Kriszta cikkéből, a kolozsvári *Szabadságból*: „Ami pedig Vadim Tudort és pártját illeti: még nincs mit ünnepelni! Való igaz, hogy csúfság [...], hogy 2007-ben a román parlamentben olyan pártok kapnak szót, mint a PRM. Ennek a jelek szerint vége, kicsi ugyanis a valószínűsége annak, hogy a nagyromániások még egyszer bejutnak a törvényhozásba. De vajon hova szivárog zászlóvivőinek, támogatóinak zöme? Attól még nem lesz európaiabb a román parlament, ha a PRM-esek tömött sorokban igazolnak át a PD-hez, PC-hez, PSD-hez, és aztán ismét ott találjuk őket a tanügyi, közigazgatási, jogi stb. bizottságban, csak most épp demokrata-szociáldemokrata színekben. Tartok attól, hogy a román nacionalizmus, amit eddig PRM formájában sikerült szemmel tartani, nem vész el, csak átalakul...”²⁵ Székely előrejelzése pontosan *bejött a 2008-as parlamenti választások után*. Akkor sem volt, most sincs okunk feltételezni, hogy a nacionalizmus ténylegesen eltűnik a romániai politikai életből.

A Nagy-Románia Párt a 2008-as parlamenti választásokon

Szokatlan volt a PRM korábbiakhoz képest „visszafogott” kampánya. Ennek egyik magyarázata lehet az anyagi források kiapadása, de akár egy esetleges politikai csapda működése, amibe e párt vezetője, Corneliu Vadim Tudor beleeshetett. Történt ugyanis, hogy szeptemberben, néhány héttel a parlamenti tevékenység befejezése és a választási kampány kezdete előtt C. V. Tudort a szenátusi alelnöki tisztség elvesztése fenyegette, amit a ciklus elején a Konzervatív Párttal kötött alku révén kapott meg. A Konzervatív Párt a két párt fúziójának elutasítása miatt megvonta tőle a támogatását és visszakövetelte az alelnöki tisztséget. A PRM elnökét a PD-L mentette meg, mely – akkor és azóta sem tisztázott okból! – felajánlotta a saját alelnöki tisztségét, nagy felháborodást váltva ki a saját szavazói és a civil társadalom képviselői körében is. Ezen háttéralku egyik eleme lehetett az, hogy Corneliu Vadim Tudor visszafogja addigi heves támadásait Traian Băsescu és a PD-L ellen. A kampány végére visszatérő alpári nyelvezet már nem tudott változtatni a helyzeten. A párt egyetlen tevékenysége a kampány során magának a választási rendszernek a bíróságokon történő megtámadása volt, de ezen kezdeményezések egyike sem volt sikeres. Ennek ellenére korai egyes elemzők öröme, hogy eltűnt a nacionalista, pontosabban sovén diskurzus a román közéletből. Sokkal inkább azt mondhatnánk, hogy ez disszeminálódott, oly módon helyeződött át akár más parlamenti pártokba is, hogy ez jelentős kihívást jelenthet majd a továbbiakban úgy a romániai magyar politikai szereplők, mint a magyarországi diplomácia számára is.

A 2008-as választás eredményei: a radikális jobboldal búcsúja a parlamenttől

A PRM a szavazatok 3,15%-át (217 595 szavazat) szerezte meg a képviselőházi, illetve a szavazatok 3,57%-át (245 930 szavazat) a szenátusi választásokon. Mivel az alternatív küszöböt sem teljesítette, így nem jutott a parlamentbe. Hasonlóan, a Gheorghe Becali névvel fémjelzett – nem feltétlenül magyarellenes, ám nacionalista húrokat pengető – PNG sem került be a romániai törvényhozásba. Az európai parlamenti választások eredménye már jelezte a nacionalizmust nyíltan felvállaló pártok népszerűségének csökkenését.

A 2004-es parlamenti választásokon a Nagy-Románia Párt a szenátusra leadott szavazatok 13,63%-át (1 379 789 szavazat), míg a képviselőházra leadott szavazatok 12,93%-át (1 302 724 szavazat) szerezte meg. Az adatokat összevetve, 5-6-szor kevesebben választották a PRM-t, több mint egy millió szavazattal kevesebbet kapott 2004-hez képest.

Drámai zuhanásról beszélhetünk, ha a 2000-es választási eredményekhez hasonlítjuk az eredményeket. Akkor a Nagy-Románia Párt a Szenátusra leadott szavazatok 21,01%-át (2 288 483 szavazat), míg a Képviselőházra leadott szavazatok 19,48%-át szerezte meg (2 112 027 szavazat).

A 2004-es választásokon az Új Generáció Pártja a Szenátusra leadott szavazatok 2,36%-át (239 106 szavazat), míg a Képviselőházra leadott szavazatok 2,23%-át (225 171 szavazat) szerezte meg. A 2008-as parlamenti választásokon az PNG szenátorjelöltjeire a választásokon megjelenő lakosság 2,53%-a (174 519 szavazat), míg képviselőjelöltjei 2,27%-a (156 901 szavazat) adta le voksát.

A választási eredmények ismeretében a romániai magyar publicisták amellet, hogy azon örömkönnel adtak hangot, hogy a Nagy-Románia Párt kikerült a törvényhozásból, arra figyelmeztetnek, hogy ettől a nacionalista politika, retorika, diskurzus még nem szűnik meg Romániában. Salamon Márton László és Bogdán László írásai egyaránt ezt a problémát jelzik. *„Az igazi változás tehát – sajnos – egyáltalán nem az, hogy a román nacionalizmus végleg kiköltözik a törvényhozásból. Hanem éppenséggel az, hogy hosszú idő – egészen pontosan 16 év – után ezek az erők a jövő kormány minden jel szerint vezető pártjának gatyabugyraiban rejtőznek majd el, lesve az alkalmas pillanatot arra, hogy megnyilvánulhassanak.”*²⁶; illetve: *„Most csak az a kérdés, melyik pártban bujkálnak titkos követők, mert nem hiszhetjük, hogy a nagyromán nagyáriák végleg kimaradnak a parlamenti műsorokból.”*²⁷

A kormánykoalíció alakítása közben, illetve az azt követő időszakban már látszanak annak jelei, hogy a nacionalista gyakorlat nem szűnt meg Romániában.

Következtetések

Romániában mindjárt a '89-es rendszerváltást követően megfogalmazódtak a román pártok igényei a homogén nemzetállam megteremtésére. Ez tükröződött vissza az 1991-ben elfogadott alkotmányban. E szemlélet konstans volta reflektálódik abban is, hogy a 2003-ban módosított alkotmány változatlanul hagyta az egységes nemzetállamra vonatkozó paragrafusokat.²⁸ Az RMDSZ kormányzati szerepvállalása sem módosított az alapszemléleten, elég csak a 2004–2008-as kormányzati ciklusba benyújtott kisebbségi törvénytervezetre gondolni, amely még a parlamenti vitáig sem jutott.

Románia EU-csatlakozását követően megszűnt Románia monitorizálása kisebbségügyi szempontból. Az Európai Parlament²⁹ és az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése³⁰ azok a fórumok, ahol Románia vonatkozásában kisebbségi ügyeket fel lehet vetni, ám minimális az esély, hogy bármiféle elmarasztalásban részesítsék Romániát. A Nagy-Románia Párt kikerülésével a parlamentből még nehezebb lesz elhithető, hogy Romániában kisebbségellenes a politika.

Az RMDSZ ellenzékbe kerülése egyben azt is jelenti, hogy azok a köztisztviselők, akik az RMDSZ-nek köszönhetően kerültek az adott pozícióba, tisztségeik elvesztésére számíthatnak. A román kormányprogram pedig alig tartalmaz valami értékelhető kisebbségi vonatkozásban.³¹ Ennél mégis jelentősebb veszteséget jelent az, hogy valószínűleg az RMDSZ nem tud majd megakadályozni esetleges magyar-ellenes intézkedéseket. Markó Béla elemzése és az általa javasolt etnikai paktum³² jelzi, hogy az RMDSZ a nacionalizmus más formában történő visszatérésre számít.

Az PRM kikerülése a parlamentből egyrészt optimizmusra ad okot, hisz jelzi, hogy a román választók kis százaléka támogatja a kirekesztő, nacionalista retorikát. Ha az PRM korábbi választási eredményeivel vetjük össze a 2008-as eredményeket, akkor szembevető a párt népszerűségének csökkenése.

A Nagy-Románia Párt nem egy ideológiát, hanem ellenérzések, előítéletek, irigységek és komplexusok elegyét jelenítette és jeleníti meg. Éppen ezért szinte lehetetlen a pártpolitika eszközeivel felvenni a harcot vele, mert azok hatástalanok vele szemben, a saját eszközei pedig egy demokratikus párt számára alkalmazhatatlanok. Ez az ideológia-nélkülisége ugyanakkor azt eredményezi, hogy a román politikai színtér szinte bármely területén meglepedhet, párt- és ideológiai határokon átlépve. Vele szemben az egyetlen hatásos eszköz a közvéleményen belüli görcsök, frusztrációk oldása lenne, ám, mint azt Traian Băsescu államfő legutóbbi, a székelyföldi magyar közigazgatást románokkal szembeni „etnikai tisztogatás”-sal vádoló nyilatkozatai mutatják, ennek még mindig nem jött el az ideje.

Az PRM kikerülése a parlamentből mintegy igazolni látszik azokat a feltevéseket, hogy az EU-hoz való csatlakozás kifogja a szelet a radikális, nacionalista vagy szélsőséges pártok vitorlájából. Az előbbi hipotézis igazságtartalmának elfogadása mel-

lett, úgy látjuk, hogy alapvető szemléletváltás még nem ment végbe a romániai politikában. A nacionalista, nemzetállamban való gondolkodás továbbra is központi eleme a romániai pártoknak. A nacionalista retorika háttérbe szorulása fontos eredmény, de magában rejtje azt a veszélyt, hogy *láthatatlansága* miatt a kívülről szemlélődő – elemző vagy politikus – meg lesz tévesztve.

Jegyzetek

- ¹ Partidul Unității Naționale din România.
- ² A PRM történetéről és politikájáról talán a legteljesebb összefoglalást két angol nyelven megjelent könyv adja: Gallagher, Tom: *Romania After Ceaușescu: The politics of intolerance*. Edinburgh University Press, 1995; Gallagher, Tom: *Modern Romania: The end of communism, the failure of democratic reform, and the theft of a nation*. New York University Press, 2005.
- ³ Brubaker, Rogers: Ártalmas állítások: mítoszok és tévképzetek a nacionalizmus-kutatásban. Beszélő, 1996, 7. sz.
- ⁴ <<http://www.prm.org.ro/>>, meglátogatva, 2009. 02. 20.
- ⁵ <http://www.romare.ro>, meglátogatva, 2009. 02. 20.
- ⁶ 2004-ben a párt csatlakozási kérést adott be az Európai Néppárt vezetőihez, amelyet az elutasított, a PRM szélsőjobbaldaliságára hivatkozva.
- ⁷ L. a Caraion-ügyet: „Eugen Barbu, protagonist în jocurile murdare ale Securității (Forrás: *Gardianul*, 2007. május 28.)
- ⁸ Tesu Solomovici „Moses Rosen versus Vadim”. <<http://www.scribd.com/doc/3993567/Moses-Rosen-versus-Vadim>>, meglátogatva: 2009. 02. 20.
- ⁹ <<http://www.ziarultricolorul.ro/>>, meglátogatva: 2009. 02. 20.
- ¹⁰ Partidul Democrat-Liberal.
- ¹¹ Partidul Noua Generație.
- ¹² „Kilépett pártjából a PRM alelnöke”, *Transindex*, 2005. január 10., <<http://itthon.transindex.ro/?hir=7140>>, letölve: 2009. 02. 20.
- ¹³ „Úgy hajtottam ki őket, mint valami bélférgeket” – fejtette ki cinikusan Vadim, mondván, nem érdemelték meg, hogy személyesen felkeresse őket, így telefonon adta tudtukra, hogy távozzanak a pártból. Mint mondta, ezentúl mindenki így jár, aki árulónak bizonyul.” Forrás: „C. V. T. nyeregben”, *Brassói Lapok*, 2005. június 10.
- ¹⁴ Partidul Național Liberal.
- ¹⁵ Partidul Conservator.
- ¹⁶ Partidul Social Democrat
- ¹⁷ Brubaker, uo.
- ¹⁸ Brubaker, uo.
- ¹⁹ Brubaker, uo.
- ²⁰ Tismăneanu, Vladimir: Románia misztikus forradalmárai. *Világosság*, 1995. 5. sz., 43–44. p.
- ²¹ Brubaker, uo.
- ²² Brubaker, uo.
- ²³ Molnár Gusztáv: A románok ideje. *Provincia*, 2000. november (I. évfolyam, 7. szám)
- ²⁴ A független jelölteknek a szavazatok 2,85%-át kellett összegyűjteniük egy mandátum megszerzéséért. A választásokon csak egyetlen független jelölt, Tökés László indult.
- ²⁵ Székely Kriszta: Tájékp csata után. *Szabadság*, 2007. november 27.

- ²⁶ Salamon Márton László: Csalóka látszatok. Új Magyar Szó, 2008. december 3.
- ²⁷ Bogdán László: Eltakarodóban a román nacionalizmus. Háromszék, 2008. december 4.
- ²⁸ L. részletesebben: Varga Attila–Veress Emőd: Román alkotmányjog. Csíkszereda, Státus Kiadó, 2007.
- ²⁹ L. Kurkó Noémi: Érdekérvényesítés, lobbizás, kisebbségvédelem. *Politikatudományi Szemle*, 2006. 4. sz. és Csáky Á. Zselyke: Együtműködés? Magyarország képviselői az Európai Parlamentben. *Regio*, 2008. 1. sz.
- ³⁰ Gál Kinga: Az Európai Tanács ülésén is lehetne beszélni a kisebbségek problémájáról! <<http://www.euractiv.hu/belugyek/interju/gal-kinga-az-europai-tanacs-ulesen-is-lehetne-beszelni-a-kisebbsenek-problemajarol-001318>> (megnézve: 2009. 02. 16.)
- ³¹ <http://www.gov.ro/programul-de-guvernare-2009-2012__c1211p1.html> (megnézve: 2009. 02. 19.)
- ³² Markó Béla: Kormányból ellenzékbe. A romániai magyar politika tizenkét éve. Élet és Irodalom, 2009. január 16.